

Erään tarkka-ampujan tarina

Vuonna 1993 ilmestyneessä kirjassaan *Tarinoita Tampereelta II* Kyllikki Helenius kertoo viime vuosisadan loppupuolella käydystä Turkin sodasta, johon Suomen Kaarti osallistui tutun marsilaulun kertoman noin tuhannen miehen voimalla. Helenius myös kytkee kertomuksensa Tampereeseen kirjoittamalla kyseisen sotaretken kahdesta tamperelaisesta sotilaasta, kaartilaisista Matti Wiik ja Karl Adolf Lemberg. Näistä jälkimmäinen on isovaarini, jonka elämänvaiheisiin olen perehtynyt sukua tutkiessani.

Itse en koskaan tavannut Karl Adolf Lembergä. Hänen kuolemansa ja minun syntymäni väliin mahtui vuosikymmen. Kun vasta tämän vuosikymmenen alkupuolella innostuin sukuni historiasta, jo lähes kaikki, joilla oli ollut henkilökohdasta kosketusta Karl Adolf Lembergiiin, olivat poissa. Siksi tämä esitys perustuukin paljolta dokumentteihin. Se, että isovaariani koskevaa dokumentointia kirkonkirja- ja verotustietojen ohella on aika paljon olemassa, todistaa toimitaasta ja varsin näkyvästäkin elämänurasta. Elävääkin kerrontaa on sentään olemassa: setäni Jorma Louhivuori on välittänyt muistamaansa henkilökuvaa vaaristaan sekä sanallisesti että valokuva-arkistonsa kautta.

Nimi Lemberg sukuuni liittyvänä esiintyy ensi kerran ruotusotaväen pestausrullissa vuonna 1722. Tällöin vuonna 1699 syntyneestä Lempäälän Hahkalassa asuneesta Matts Mattssonista tuli Porin läänin jalkaväkirykmentin Vesilahden komppanian ruotusotilas n:o 97 Lemberg. Hän oli naimisissa erään Britan kanssa, ja heille syntyi kaksi poikaa, Johan ja Erik (s. 1730), joista jälkimmäinen on tämän jutun kannalta tärkeämpi. Erik ja hänen vaimonsa Maria asuivat Lempäälässä Sotavallan Leukamaalla Kopolan torpassa. Heidän lapsistaan tytär Anna (s. 1753) meni naimisiin Sääksmäeltä saapuneen Michael Michaelssonin (s. 1748) kanssa, ja he asuttivat Roisman torppaa Annan kotitorpan naapuruuudessa. Lapsista isän kaima Michael (s. 1779) nai Sääksmäen Voipaalasta torpantytärtären Elisabethin. Perheeseen syntyneestä yhdeksästä lapsesta neljä kuoli

aivan nuorena. Heistä ainoa miehen ikään yltänyt poikalapsi oli nimeltään Thomas (s. 1822), sittemmin isovaarini Karl Adolf Lembergin isä. Parin Kalvolassa vietetyn renkivuoden jälkeen Thomas muutti 17-vuotiaana Tampereelle vuonna 1840 ja pääsi täällä satulasepänooppiin. Kalvolan Kotkajärvelle jäi varttumaan Eerolan talon tytär Henrika Gustafintytär, joka oli silloin vain 12-vuotias tyttönen. Kuutisen vuotta myöhemmin hänet vihittiin Kalvolassa Thomasin kanssa. Mieheensä luokse Tampereelle hän saapui vuonna 1846 juuri 18 vuotta täytettyään.

Käsityöläisellä tuli olla sukunimi. Sellaiseksi sopi Thomasille luontevasti edellä mainitun sukulaisen, vajaa 70 vuotta aikaisemmin kuolleen ruotusotamiehen nimi Lemberg. Thomas ja Henrika asuivat tämän jutun päähenkilön Karl Adolfin syntyessä 29.3.1851 Tampereella 2. kaupunginosassa Lätisen pitkäkadun varrella n:o 37 (nyk. Näsilinnankatu 17).

Sen ajan perheisiin syntyi kosolti lapsia, mutta kun kurjat hygieeniset olot sallivat pitkien vuosisataa useina aaltoina tulleiden kulkutautien levitä esteettömästi, myös kuolleisuus kohosi huikeaksi. Katovuosina, joiden huippuna olivat nälkävuodet 1867-68, tilanne oli pahimmillaan. Tämä näkyi kaavanomaisesti myös Karl Adolfin perheessä. Hän syntyi perheeseen järjestyksessä toisena. Ensimmäinen lapsi, Johan Gustaf, oli kuollut 27 päivän ikäisenä; vuonna 1863 syntynyt sisko Ida Henrika kuoli puolentoista kuukauden ikäisenä, ja samana vuonna kuoli veli Wilhelm Fredrik yhdeksänvuotiaana. Isä Thomas kuoli tyfukseen (eräänlaiseen lavantautiin) vuonna 1868, ja isänsä kuoleman jälkeen syntynyt poika Gustaf Mauritz noin kymmenvuotiaana vuonna 1879. Aikuisiän saavuttivat Karl Adolfin ohella tyttäret Wilhelmina (s.1857) ja Mathilda Josefina (s.1864) sekä poika Johan Henrik (s. 1860). Äiti Henrika kuoli Tampereella vuonna 1898.

Karl Adolf Lemberg syntyi kaupunkiin, jonka teollisuus oli voimakkaassa nousussa. Tampere eli ja kasvoi samaistuneena suuriin tehtaisiinsa. Se saattoi tarjota asukkailleen ja tänne muutta-

neille työtä, melko vaihtoehdottomasti tosin vain tehdastyötä. Jotain tietoa on olemassa siitä, että Karl Adolf isänsä kuoleman jälkeen, ennen kaartilaisvuosiaan, oli työssä Finlaysonin pumpulitehtaalla; mutta ilmeisesti jo ennen sitä hän oli isänsä ammatin satulamaakarin opissa. Tällöin hän pääsi hajulle ammatista, jonka pariin hän palasi uudestaan vasta 1880-luvun puolivälissä. Karl Adolf konfirmoitiin 17.6.1866. Edellisenä vuonna oli niinkään päässyt edes muuan Johanna Josefina Forsell, jolla sittemmin tuli olemaan keskeinen sija Karl Adolfin elämässä.

Karl Adolf oli 17-vuotias, kun hänen isänsä kuoli keskellä pahimpia maataamme kohdanneita katastrofeja. Tuohon vuoteen 1868 kulminoituivat maata raastaneet kato- ja nälkävuodet. Niiden kosketukselta tuskin välttyi kukaan kokonaan, mutta pahiten ne kohtelivat maaseudun eläjää, häntä jonka olemassaolo oli kiinni joka vuosi valmistuvasta uudesta sadosta. Kun nyt kevät ei tullut ajallaan, kesä jäi vain aikomukseksi, ja kun halla puri olemattomat oraat, nälkä oli liiankin tuttu vieras. Se ajoi mieron joukot liikkeelle vieraisiin pitäjiin, oudoille oville, kovan kohtalon alle, karuun kuolemaan kujille ja veräjille.

Huonoa oli kaupungeissakin, myös tehtailla. Menekkiä ei ollut, joten tuotantoa oli laskettava ja väkeä vähennettävä. Tiedossa toki on, että Tampereella ainakin Finlayson tuotti viljaa ulkomailta omalle välle avustuksena jakaakseen.

Näitä nähden ja miettien Karl Adolf joutui ehkä kysymään itseltään, olisiko hänen tavoiteltavissaan mitään parempaa. Jo kokeiltu tehdastyökään tuskin tuntui houkuttelevalta elämänikäisenä ratkaisuna. Tällaista olemattomien vaihtoehtojen taustaa vasten katsottuna hänen sittemmin tekemänsä päätös Suomen kaartiin värväytymisestä tuntuu johdonmukaiselta. Todennäköisesti myös seikkailunhalulla oli osansa reippaan nuorukaisen ratkaisussa. Hän tunsikin varmasti myös olevansa velvollinen pitämään huolta perheestään nyt kun hänen isänsä oli poissa, olihan hän ainoa miehenmittainen ja -ikäinen perheessä. Muiden lasten iät olivat tuolloin yksitoista, seitsemän ja kolme vuotta. Hänen äitinsä oli toki vielä nuori, vain nelikymppinen.

Niinpä kaartiin pestautuminen tapahtui, kun ikää tuli riittävästi. Tarkka-ampuja Karl Adolf Lembergin ura Henkikaarten 3. suomalaisen tarkka-ampujajapataljoonan 2. komppaniassa alkoi siten 19.10.1871. Nuori mies oli tuolloin 20-vuotias ja, kuten miehistöluettelo venäläisin mitoin mainitsee, pituudeltaan 2 arsinää ja 3 versokkia, eli 178

senttiä. Tämä toki oli sen aikaisten miesten joukossa melkoinen mitta. Pesti tehtiin tavanmukaisesti kuudeksi vuodeksi. Niin Karl Adolfista oli tullut palkkasoturi, ja hän saattoi taloudellisesti avustaa kotiväkeään. Tampereelle jäi kaipaamaan myös tyttöystävä Johanna Josefina, jolle posti pian toimitti Pietarissa täydessä mynteeringissä olevasta nuoresta kaartilaisesta otetun valokuvan, jonka kääntöpuolelta saattoi lukea: Josefinalle. Kuva on painettuna alussa mainitussa teoksessa Tarinoita Tampereelta II.



Kaartilaisaika oli pitkä, mutta sitä koskevat merkinnät on dokumentoitu lyhyesti ja karusti. Näin päämiehistöluettelo (päämönsträysrulla) Karl Adolfin kohdalta mainitsee:

- Otettu reserviosastoon 19.10.1871.
- Siirretty II komppaniaan n:olle 90 17.12.1871.
- Siirretty Hänen Ylhäisyytensä komppaniaan (I komppania) n:olle 75 30.4.1875.
- Osallistunut Turkin sotaretkeen 4.9.1877 - 5.5.1878 (Kaartin pääjoukon paluupäivä Helsinkiin)
- Saanut eron täysin palvelleena 11.9.1878.

Alkuperäisen pestauskirjan mukaan Karl Adolfin palvelus olisi päättynyt jo 19.10.1877, mutta koska Balkanilla jo kalisteltiin aseita, pestiä jatkettiin Karl Adolfin ilmaistessa halukkuutensa sotaretkeen. Turkin sotaan osallistui kaartista 955 miestä, joista valtaosa Karl Adolfin tavoin oli vanhoja kaartilaisia, siis ammattisotilaita. Joukkoa täy-

dennettiin vapaaehtoisten värväyksellä ympäri maata.

Sodan yleisestä kulusta on kirjoitettu paljon, joten siitä en kerro tässä lainkaan. Karl Adolfin henkilökuvan kannalta on tärkeämpää saada tietää hänen vaiheistaan sodassa. Niukkoja merkintöjä löytyy jälleen Sota-arkiston kätköissä olevista pataljoonan päiväkäskyistä seuraavasti:

- Tarkka-ampuja n:o 75 Karl Adolf Lembergille myönnetty kunnianosoitus:
- Sotilasritarikunnan kunniamerkki n:o 67654 erityisestä urheudesta ja miehuudesta sekä
- Pyhän Yrjön Ritarikunnan ansioristi n:o 67656 samoin erityisestä urheudesta ja miehuudesta. Merkit luovutettiin Florio Tshek Medjessä 4.3.1878 rauhantekoa seuranneena päivänä.

Pataljoonan päiväkäsky n:o 119/29.4.1878 raportoi joukon sairastuneita kaartilaisia, heidän joukossaan Karl Adolf Lemberg, joutuneen sairaalaan Odessassa. Tausta oli seuraavanlainen: Pataljoona oli rauhanteon jälkeen kotimatkan aluksi kuljetettu Tsherkask-nimisellä höyrylaivalla Konstantinopolista Mustanmeren poikki Odessaan. Siellä lääkärit olivat tarkastuksen jälkeen määränneet 53 kuumetautista sairaalaan. Sinne heidän piti mustin mielin jäädä muiden jatkaessa kotimatkaa junalla. Sairastuneet eivät siten olleet mukana siinä vastaanottoparaatissa ja tulojuhlassa, joka järjestettiin Helsingissä 5.5.1878. Kuumetauti oli lavantautia, joka oli tarttunut ennen kotimatkan alkamista pataljoonan läheisyyteen majoittuneesta venäläisestä tarkka-ampujakompaniasta. Pahimmillaan suomalaisia potilaita oli 150. Moni kaartilainen menehtyi tautiin ja sai hautansa puuristin alle Florio Tshek Medjen läheisillä kummuilla. Näinkin siis päädyttiin ”Balkanin santaan”. Itse asiassa eri tauteihin kuoli sotaretken aikana enemmän miehiä kuin itse taisteluissa: tauteihin kuoli 57, kun taisteluissa kaatuneita oli 24. Kaartimme selvisi kuitenkin kohtuullisen hyvin taudistakin ankarien puhtausvaatimusten vuoksi, kun taas vähemmän siisteydestä tarkat venäläiset joutuivat suorastaan epätoivoiseen tilanteeseen nelinkertaisine sairastumis- ja kuolleisuuslukuineen.

Haavoittuneita sodissa tapaa olla enemmän kuin kaatuneita. Nämä puolestaan jakautuvat niihin, joiden vammat paranevat ja joiden ei. Karl Adolf kuului jälkimmäisiin. Hänen toisen silmänsä näkökyky jäi sotakentälle. Kirkonkirjat, jotka eivät

tunnetusti hienostelee, ovat tallentaneet hänen kohdaltaan karskin lisämerkinnän: silmäpuoli.

Miten nopeasti uutiset Turkin sodasta mahtoivat tavoittaa vastaanottajansa täällä Suomessa? Voisi ajatella, että ei kovin nopeasti, eikä tietenkään nykyistä vauhtia, jolloin TV-tekniikka siirtää melskeet ja sodat koteihimme saman tien kuin ne tapahtuvat. Mutta aika hyvin tieto silloinkin liikkui. Lennätin oli keksitty, ja muun muassa Tampereen Sanomat käytti sitä hyväkseen asettamalla ikkunaansa lähes reaaliaikaisia sotauutisia, joita ahkerasti luettiin. Ehkä ikkunan takana vieraili useinkin myös Johanna Josefina huolissaan kaukana vieraalla maalla taistelevasta sulhasestaan.

Kenties näillä usein sotamenestyksestä kertovilla uutisilla oli osansa siihenkin, että Turkin sotaretki sai yllensä romanttisen hohteen ja sen osanottajat saivat sankarin kohtelun kotimaassaan. Sota on kuitenkin romanttinen korkeintaan kaukaa seuraten. Näin oli laita Turkin sodankin, sillä se oli myöhemmin syntyneen marssilaulun sanoin ”vilua ja nälkää”. Lisäksi se oli surkeutta, tauteja, kuolemaa, verta ja kyyneleitä. Tämä ei tietenkään tehnyt satureista vähemmän sankareita - päinvastoin. Tehtävästä, joka ei varmasti voinut tuntua kovinkaan läheiseltä tai omalta, kaarti suoriutui täsmällisesti annettujen käskyjen mukaan, kuten vannottu sotilasvala velvoitti: ”Minä alikirjoitettu lupan ja vannon... ojentaman itseni Sota-artikkelein jälkeen, ja niitä kaiken voiman perästä noudattaman ja täyttämän ja minuani (itseäni) ninkuin yhden rehellisen ja uskollisen Sotamiehen tulee, urhollisesti ja hyvin käyttämän väkirynnäköissä, suuremmissa ja vähemmissä tappeluxissa ja kaikissa tiloissa, joihin minua maalla eli merellä käskeä mahdetan... niin kauvan kuin hengi ja voima minua on... Niin totta Jumala minua auttakoon hengen ja sjelun puolesta.” (Orjallinen jäljennös kaartilaisten sotilasvalasta) Kaartista kotiuduttuaan 11.9.1878 Karl Adolf työskenteli vuoden päivät Finlaysonilla. Seurustelu Johanna Josefina kanssa jatkui ja johti avioliittoon 29.12.1879. Tehdastyö ei tuntunut nytkään maittavan, sillä 1.3.1880 Karl Adolf nimettiin poliisiksi Tampereelle. Kaupungissa ei vielä silloin ollut varsinaista poliisilaitosta. Selainen saatiin vasta kymmenisen vuotta myöhemmin. Maistraatti oli se viranomainen, joka vastasi järjestyksenpidosta muutamane konstaapeleineen. Olosuhteet kaupungissa olivat poliisin kannalta peräti hankalat ja työläät. Jo itse kaupunki työllisti konstaapeleita yllin kyllin ja vuonna 1877 siihen liitetty rähjäinen Kytälä enemmän

kuin mitenkään kohtuullista oli. Kyttälä tunnettiin tuolloin todellisena rikollisten ja irtolaisten tyysijana, ja mainitaan, että kaikki maamme suurimmat rikolliset olivat jossakin vaiheessa tuttuja myös Kyttälässä. Poliisin ammatti ei siten ollut mitenkään kadehdittava. Siitä maksettu palkkakin oli mitätön. Sitä kuvaa oheen jäljennetty kirjelmä, jolla kaupungin poliisit anoivat palkkaansa korotettavaksi:

”Korkea arvoinen Maistraatti Tampereen kaupungissa.

Täten nöyrästi me allekirjoittaneet alimmaisuu-
dessamme pyydämme, että ylennettäisiin meidän
vuotuinen palkkamme yhteen tuhanteen kahteen
sataan (1,200) markkaan, sillä nykyisellä palkkal-
lamme emme tähän aikaan voi elää; koska
usein satumme kohtaamaan senlaisia tapahtumia,
että vaattemme revitään rikki ja tahrataan val-
lottomia sisään tuodessa.

Tampereella Toukokuun 18. päivä 1881

Alimmaisuudessamme

D.M. Lindell K.A.Lemberg

J. Andersson K. Saren

A. Hirmonen K. Samuelsson

K. Karlsson G. Laivanen”

Yllämainitut herrat olivat yhtä kuin koko poliisi-
kunta. Mainittakoon, että Lembergin lisäksi myös
K. Saren ja G. Laivanen olivat osallistuneet Tur-
kin sotaan. Laivanen tosin venäläisissä joukoissa,
virolainen kun syntyjään oli.

Korkea-arvoinen maistraatti enempiä kuin kau-
punginvaltuustokaan, jolta lausuntoa pyydettiin,
eivät katsooneet tarpeelliseksi korottaa poliisiensa
palkkausta, koska, kuten päätöksen sitaatti sanoo:
”kaupungin varoilla yleisiin tarkoituksiin muu-
toinkin on kovaa kysyntää”.

Karl Adolf Lemberg toimi poliisina vain pari
vuotta, eli 8.2.1882 saakka. Seurasi viitisen vuot-
ta, joista toistaiseksi ei ole kovinkaan paljon tie-
toa. Ilmeistä on, että hän näinä vuosina oli satula-

sepän työssä hakien oppia ja kokemusta, kunnes
hän vuonna 1887 oli valmis oman yrityksensä
perustamiseen. Näinä vuosina hänen perheensä
kasvoi. Esikoinen Karl Konstantin, tuleva vaarini,
syntyi vuonna 1880, ja järjestyksessä kolmas lapsi
Isak Aleksander vuonna 1884. Nämä kaksi oli-
vatkin ainoat täysi-ikäisiksi yltäneet, sillä kukaan
muu maailmaan saatetuista lapsista: Hilda Mat-
hilda (s.1883), Lempi Josefina (s. 1888) ja Urho
Pietari (s.1890) ei tavoittanut edes yhden vuoden
ikää. Vatsuri, ulostustauti ja tuntematon sairaus
on merkitty näiden pienokaisten kuolinsyiksi.
Perheeseen kuului vielä Karl Adolfin anoppi,
Finlaysonin työntekijä, vuonna 1825 syntynyt
Serafia Gustava Forsell, joka vuosikymmenten
ajan kulki perheen mukana asuinpaikasta toiseen.
Tämä kuvanee Karl Adolfin ominaisuutta pitää
huolta lähimmistään, ehkä toisaalta myös Serafia
Gustavan tarvetta olla huolenpidon alaisena var-
sinkin myöhempinä vuosinaan, hän kun eli varsin
vanhaksi.

Vuodelta 1877 löytyy taas tuhtia dokumenttia.
Tuolloin Karl Adolf Lemberg vei tyylikkäällä
käsialalla kirjoittamansa anomuksen henkilökoh-
taisesti maistraatin käsittelyyn. Läsä olivat pu-
heenjohtaja, pormestari Procope, oikeusneuvos-
mies Cajanus ja kunnallisneuvosmiehet Bergman
ja Ekholm. Anomus oli kirjoitettu ruotsiksi, min-
kä kielen taitaminen juontui kaartilaisvuosilta,
seikka josta oli paljon iloa ruotsinkielisen ja -
mielisen virkamiehistön hallitsemassa kaupungis-
sa.

”Tampereen Maistraatille

Suopealta maistraatilta anon nöyryimmästi
hyväksymistä saada porvarioikeudet satula-
seppätehtailijana Tampereella uusien asetusten ja
järjestyksen mukaisesti talossa N:o 282
viidennessä kaupunginosassa tässä kaupungissa.

Tampere 9. toukokuuta 1887.

K.A.Lemberg”

(Alkuperäisen anomuksen kopio seuraavalla sivulla)

Maistraatti osoitti suopeatensa myöntämällä suo-
ralta kädeltä anotut oikeudet. Anomuksessa mai-
nitun talon n:o 282/ V kaup.osa omisti Gustaf
Henrik Enberg. Se sijaitsi Kortelahdenkatu

Luv

Till Magistraten i Tammerfors.



Hos välfärdiga Magistraten anhåller
ädmunikat om att bliwa antagen och
vinna hushålls. som baddelmakare
Fabrikör i Tammerfors enligt nya
Författningarne, och ordningen
i gärdem N^o 282. i femte stadsdelen
i denna stad.

Tammerfors den 9 Maj 1882
N^o 1. J. Lemberg

22:ssa. Siellä Karl Adolf asui ja harjoitti liikettään vuosina 1885-91, minkä jälkeen seurasi kaksi vuotta talossa Läntinen Pitkätie 22 B, joka sijaitsee nykyisen Näsilinnankadun ja Puutarhakadun kulmassa. Omistaja oli karvari Antti Tervo, joten ammatillistakin yhteyttä saattoi asumispaikan valinnalla olla.

Satulaseppä Lemberg menestyi hyvin liiketoimissaan huolimatta kovasta kilpailusta. Kaupungissa oli noina vuosina kuudesta yhteentoista tämän ammatin liikettä. Kahta ensimmäistä vuotta lukuunottamatta hän sijoittui valmistajien bruttoarvon mukaan keskiarvoisesti sijalle 2,8. Työntekijöitä hänellä oli vuosittain kolmesta viiteen. Tässä yhteydessä mainittakoon, että Karl Adolfin veli Johan Henrik oli satulaseppänopissa veljellään, myöhemmin samassa työssä Liinatehtaalla vuosikaudet ja vuodesta 1907 alkaen pitäjän suutarina Teiskossa. Isovaarini kummastakin pojasta, eli vaaristani Karl Konstantinista ja Isak Aleksanterista tuli myös satulaseppiä. Heistä edellisellä oli sittemmin oma liikkeensä. Isak Aleksanterin pojat Toivo ja Oiva olivat niinikään kumpikin satulaseppiä. Kun vielä muistamme koko satulaseppäammattiuran alkaneen Karl Adolfin isästä Thomas Lembergistä, onkin kysymyksessä yli sata vuotta saman suvun piirissä jatkunut ura.

Käsityöläisen elämä ei ollut pelkästään tuotteiden valmistamista vaan yhtä vahvasti niiden kauppaamista. Muun muassa toripäivät olivat tärkeitä myyntitilaisuuksia. Tuotteita sai myös myydä oman liikkeensä ulkopuolella yhteisessä myyntipaikassa, narikassa. Esimerkkinä ilmoitus Aamulehdessä 30.10.1897: ”Myyntipaikat narikassa, joksi tästä lähtien käytetään n.s. Bonsdorfin tonttia, myytiin eilen vuokralle puoleksi vuodeksi. Niitä huusivat seuraavat: ... IV rivi. N:o 56 K. Lemberg.”

Karl Adolf eli toimeliaina aikaansa. Vaikuttaa siltä, että hän oli aina menossa. Ammattiin liittyi tarmokas osallistuminen Tampereen Käsityö- ja tehdasyhdistyksen toimintaan monine komitea- ja luottamustehtävineen. Ammatin ulkopuolella raittiustyö sai hänestä ahkeran jäsenen. Raittiusseura Taisto oli perustettu vuonna 1887. Karl Adolf oli mukana alusta alkaen. Kun seura vuonna 1892 rakensi oman talon tontille n:o 570 (tämän päivän kielellä Aleksanterinkatu 29), Karl Adolf oli talon rakentamisesta vastuussa olevassa johtokunnassa. Talon valmistuttua hän oli vuosi-kaupalla sen vahtimestarina. Minulla on Taiston talosta myös henkilökohtaisia muistoja. Asuessaani lapsena 1930-luvun lopulla Kyttälässä kävin

talossa usein, sillä sitä käytti kokouspaikkanaan partiolippukunta Kivekkäät, johon joukkoon kuuluin. Tosin en silloin tiennyt isovaarini kytkeytymisestä taloon mitään, jos nyt tiesin mitään koko miehestäkään. Vielä kannattaa mainita, että Karl Adolfin vaimo Johanna Josefina oli niinikään lähes alusta lähtien mukana Taiston toiminnassa ja jäsenenä aina kuolemaansa asti, jolloin hän oli seuran jäsenistä pitkäaikaisin.

Karl Adolf Lembergin satulaseppäkauteen liittyy myös seuraava kasku, joka on poimittu Tampere-seuran julkaisemasta Tamperealaisia kaskuja -sarjan osasta 1: ”Muita ammattilaisia. Tampere-lainen satulaseppä Lemberg, joka oli Turkin sodan sotamies, valmisti hevosen länkiä ja muita ’hevoskaluja’, joita hän myi torilla. Kerran näitä hevoskaluja tuli ostamaan kaupunginvouti Snäll, jota kansanomaisesti sanottiin ’Nälliksi’. Kun länget olivat liian suuret Snällin hevoselle, kysyi tämä:

- Minkäs mallin mukaan Lemperi näitä hevoskaluja oikein tekee?

Lemperi vastasi:

- Enhän minä siinä mallia, olenpahan tehnyt vaan oman pääni mukaan.

Kun Lemperi oli suurenkokoinen ja isopäinen mies, sai Nalli aiheen tokaista:

- Ilmankos ne hevosen päähän eivät sovikaan.”

Karl Adolf Lembergin liiketoimien menestymisestä kertovat myös hänen rakennushankkeensa. Kaupunki oli ryhtynyt kaavoittamaan Tammelan vainioita asuntotonteiksi Kyttälän purkamisen aiheuttaman asuntopulan vuoksi. Karl Adolf vuokrasi kaupungilta tontit 701 ja 702. Edelliselle Kaivo- ja Kullervonkatujen kulmatontille (Kaivokatu 19) hän rakennutti vuonna 1893 kaksi asuinrakennusta, toisen puusta, toisen osaksi kivistä, osaksi puusta. Ne käsittivät yhteensä 27 tulisijalla varustettua huonetta. Rakennuspiirroksen oli laatinut tamperelainen J.E. Lönnqvist. Itse ei Karl Adolf tässä vaiheessa ruvennut taloa asumaan vaan vuokrasi huoneet etupäässä tehtaalaisille, joita samassakin huoneessa saattoi asua tungokseen asti, eli Karl Adolfin talossa mahdollisesti satakunta vuokralaista. Näin oli satulaseppämestarilla toinenkin, talonomistajan ammatti, mitä todella käytettiin ammattinimityksenä. Asian voi todeta esimerkiksi Kalevankankaan monista hautamuistomerkeistä.

Vuonna 1894 Lembergiltä muuttivat Läntiseltä pitkäkadulta Sorinahteelle taloon n:o 340, jonka omisti kivenhakaja Gustaf Robert Pettersson,



Karl Adolf Lemberg
1851 – 1920

hautakivien veistäjä. Näitä veistämöitähän jokainen vähänkin vanhempi tamperelainen muistaa olleen useita kovin myöhäänkin hautausmaan tien varrella. Petterssonin veistämiä hautamuistomerkkejä on sekä Vanhalla hautausmaalla Aleksanterin kirkon puistossa että Kalevankankaalla. Vuonna 1897 Lembergin perhe asui jonkin aikaa Tammelan talossaan, jonka kivistä rakennetussa osassa mestarilla oli satulasepänverstaansa. Saman vuoden syksyllä hän kuitenkin myi talon. Näin Aamulehti: ”Talonkauppoja. Satulaseppä Kaarlo A. Lemberg täältä on myynyt omistamansa talon n:o 701 tämän kaupungin 13:sta osasta kauppias Jaakko Lukkariselle Helsingistä. Kaupahinta tuntematon. Vastaanotto tapahtuu syyskuun 1 p:nä.”

Tästä parin kuukauden kuluttua, 1.11.1897 Lemberg hankki kaupungilta uuden vuokratontin n:o 794 Tammelankadun ja Itäisen Rajakadun (Salhojankadun) kulmasta. Hän rakennutti paikalle vuonna 1898 kahdeksan huoneen talon ulkorakennuksineen, jonka hän myi vuoden kuluttua talonomistaja Heiskalalle. Kyseessä oli ilmeinen pelkkä liiketoimi.

Vuosisadan vaihteeseen tultaessa Karl Adolf Lemberg tuntui saaneen tarpeekseen satulasepän ammatista. Vuosi 1900 olikin hänen viimeisensä tämän ammatin parissa, ainakin itse omistamansa liikkeen puitteissa. Muuta liikkui nyt miehen mielessä: elämänmuutos, joka toteutui vuosisadan alkuvuosina. Karl Adolf, hänen vaimonsa ja nuorempi pojista muuttivat Karkun Kiuralan kylään. Muuttokirja tosin on otettu vasta vuonna 1905, mutta Tampereelta Karl Adolfia ei enää löydy kolmena tuota vuotta edeltäneenä vuonna. Aivan Kiuralan vuolteen rannalta hän osti itselleen talon ja ryhtyi kalastajaksi. Ratkaisu oli radikaali, kuitenkin tyypillinen Karl Adolfille hänen aikaisempia vaiheitaankin ajatellen.

Kiuralan maiseman tunteva tietää perheen asettuneen luonnonkauniiseen paikkaan. Jos mielikuvitusta riittää, voi kuvitella, millaista seutu onkaan ollut vuosisadan alun koskemattomuudessaan. Mutta Karl Adolf ei ollut lähtenyt luonnon keskelle varhaiseläkeläisenä lekottelemaan. Hän paneutui nyt kalastamiseen samalla tarmolla kuin aikaisempiinkin toimiinsa. Muunlaisen todistelun puutteessa tästä kertonee jotakin perukirjan luetelo hänen kalastusvälineistään: 2 venettä, 27 verkkoa, 11 rysää, 3 mertaa, mateenpuntuja, lippoja, pitkäsiima jne. Elatusta otettiin paitsi järvestä, myös maasta. Ainakin ruista ja juurikasveja viljeltiin. Maanviljelyksestä kertovat perukirjan

maininnat äkeestä ja latasta. Talossa oli hevonen, minkä perukirjan nimikkeet ”parireet ja aisoja” sekä ”kärnyt” todistavat. Talossa oli myös lehmä.

Ympärillä olevat isot järvet Rautavesi ja Kulovesi olivat kalastajille antoisia. Saalista piti tietenkin saada kaupaksi. Niinpä tiedetään Karl Adolfin kuljetuttaneen sekä kalaa että maasta saatuja tuotteita rautateitse Tampereelle. Rata oli avattu vuonna 1895, ja Karl Adolfilla oli toki vanhat hyvät suhteet tamperelaiseen liike-elämään. Merkittävää on, että perukirja ei mainitse minkäänlaisia satulasepän työkaluja tai tarvikkeita. Ilmeisesti ne olivat siirtyneet perheen vanhemmalle pojalle Karl Konstantinille, joka oli avannut oman satulasepänpajansa Pispalassa.

Aikaa kului ja ikää kertyi Kiuralan vällekin. Vuonna 1909 kuoli Karl Adolfin vaimo Johanna Josefina, ei toki vanhuuttaan, 59-vuotias kun vasta oli, vaan hän menehtyi sydäntautiin. Karl Adolf, joka piti itseään yksiselitteisesti tamperelaisena, ei halunnut haudata vaimoaan Karkkuun vaan hankki sukuhaudan Kalevankankaalta, jonne Johanna Josefina siirrettiin. Seuraava hautaan kätetty oli Johanna Josefinan äiti, Karl Adolfin anoppi Serafia Gustava, joka niinikään kuoli Karkussa vuonna 1915. Hän näyttääkin asuneen Karkussa lähes kaiken aikaa, sillä Tampereen henkikirjoista häntä ei löydy. Hän oli kuollessaan 89-vuotias.

Säädylisen kahden ja puolen vuoden kuluttua vaimonsa kuolemasta Karl Adolf meni uudelleen naimisiin vuonna 1911. Valituksi tuli Tyrvään Marttilasta pitäjän ”klasimestarin” David Raine-liuksen tytär Amanda. Karl Adolf oli tuolloin 60-vuotias, morsian vasta 36-vuotias neito, kuten aviokuulutus ilmoittaa. Ikäero oli siis merkittävä, joskin morsiamellakin oli jo reippaasti ikää ensireissulaiseksi. Tämä selittynee sillä, että Amanda perheensä lapsista nuorimpana oli äitinsä kuoltua joutunut jäämään isänsä taloutta hoitamaan, eikä siihen aikaan välttämättä päätetty omista tekemisistä.

Karl Adolf Lemberg saavutti itse elämäntapaileensa pään vapunpäivänä 1920 kotonaan Karkun Kiuralassa. Kuolinsyynä oli maksatauti, mikä häntä oli vaivannut jo pitkähkön ajan. Karl Adolf sai leposijan Kalevankankaan sukuhaudassa. Hautajaiset pidettiin 9.5. suuren saattojoukon mukana ollessa. Setäni Jorma Louhivuori, joka oli silloin 12-vuotias poikanen, oli läsnä ja muistaa hautajaispäivästä parhaiten saattamaan tulleiden hautajaisvieraiden suuren hevosajoneuvojen määrän. Amanda Lemberg jäi asumaan Kiuralan ta-

loon, josta hän muutti vuonna 1931 Tyrvälle ja kuoli siellä Nuupalan kylässä vuonna 1950. Hän on haudattuna Karkkuun.

Isovaarini tarinan tutkiminen alkoi varsin hatarasta tiedosta, kuulopuheitten Turkin soturista, hautamuistomerkin satulasepältä. Aluksi löytyi jotakin sieltä, jotakin täältä, kunhan osasi hakea. Pala liittyi palaan, kunhan osasi yhdistellä. Heräsi kysymyksiä; ne aiheuttivat pohdintoja, nämä tuottivat tiettyjä johtopäätöksiä. Kuva selkeni. Herkintä oli havaita tutkittavan lähenevän henkilönä tieto tiedolta, pikku askelin. Niin lähelle hän tuli, että uskallan todeta yleistävästi: tutuiksi, arkipäivän tutuiksi he käyvät, nämä henkilöt, joita ei koskaan ole saanut tavata. Aivan samoin ei ehkä tapahtuisi omaan sukuun kuulumattoman kohdalla, sillä luulenpa että tässä kyllä ymmärretään jotain sillä geenitasolla, joka on yhteistä tutkittavalla ja tutkijalla - tottakai myös tietyllä tunnetasolla. Isovaarissa olen kohdannut todella esimerkillisen persoonallisuuden, jota olen oppinut kunnioittamaan: päättäväisen, tarmokkaan, velvollisuudentuntoisen ihmisen. Olenkin iloinen, että olen edes näin saanut hänet tavata. Huomaan käyttäneeni edellisissä lauseissa perfektiiä, joka on se menneen ajan aikamuoto, jonka tulos elää preesensissä, nykyisessä.

Päätän tämän esityksen Aamulehden 6.5.1920 Karl Adolf Lembergin kuoleman johdosta julkaisemaan muistokirjoitukseen. Siinä väreilee ajan tyylin väärentämätöntä patinaa:

”-Kuollut. Viime sunnuntaina kuoli Karkussa yksi kaupunkimme tunnetuita miehiä, satulasepämestari Karl Adolf Lemberg 70 vuoden ikäisenä. -Lemberg oli syntynyt Tampereella maaliskuun 29 p:nä v.1851. Nuoruutensa parhaana aikana meni L. vapaaehtoisena Suomen kaartiin, josta seurasi sitten kuuluisalle Turkin sotaretkelle v.1877 ja oli mukana kaikissa suurissa taisteluissa, joista sai Yrjön ristin. Sotaretkeltä palattuun rupesi L. harjoittamaan synnyinkaupungissaan satulasepän ammattia, jonka vuoksi häntä usein käytettiin käsityöläisten piirissä ja yhdistyksissä asiantuntijana, kun oli rehti, avomielinen ja oikeudentuntoinen mies. Kun raittiusseura ”Taisto” perustettiin, oli L. sen ensimmäisiä uskollisia jäseniä ja saman seuran uuden talon ensimmäinen vahtimestari kauan aikaa.

Sitten rakensi L. talon Kaivokadun varrelle Tammelaan. Sen myytyään siirtyi Karkkuun harjoittaen siellä kalastusammattia. Vainajan rehti ja iloinen luonne kartutti hänelle laajan ystäväpiirin. Levätköön rauhassa rehti suomalainen.”